

Mikó Árpád (Budapest)

A Bibliotheca Corviniana és az aranyozott corvina-kötések

A Bibliotheca Corviniana aranyozott bőrkötései nagy hatást gyakorolnak mindenkire, aki megpillantja őket, még azokra is, akiket csak a miniatúrák büvölnek el. Az erős barnásvörös szín, a dús aranyozás – és persze a koronás címer – már a csukott könyvről is bizonyítja, hogy fejedelmi kincset lát a néző.¹ Tipológiájukat már régen kialakította a kutatás. A tradíció szerint van hangsúlyozott középdíszes, terület mustrás, öt körből alakított kompozíciójú és architektonikus díszű, de igazából nem lehet őket mereven kategorizálni.² Készítésük kétségkívül összefügg a kódexek belső díszítésével, de szabályokat itt sem lehet felállítani. Az úgynevezett „első címerfestő” kódexeit – mintegy negyven kézirat viseli a király általa festett címerét – például gyakran borítják az aranyozott bőrkötések, de vannak kivételek. Az biztos, hogy a kötések látványa hozzátartozott a könyvtár külső megjelenéséhez, és datálásuk problémája elválaszthatatlan a Bibliotheca Corviniana keletkezésének problémáitól. A datálás azonban kényes művelet.

Miután a bécsi Lucretius-kódex (Cod. 170.)³ kötésének 1481-es dátumáról kiderült, hogy hamisítvány (és voltaképp 1451-nek szánta alkotója, az 1510-es években),⁴ a ma ismert corvina-kötések közül mindössze egy datálható pontosan közvetlenül, kettő pedig plauzibilis következtetéssel.

Az első – az egyetlen abszolút pontosan datálható – a bécsi Hieronymus-kódex (Cod. 930.)⁵ Ennek másolását 1488. október 19-én fejezte be Sigismundo de Sigismundis. A miniálását – a stíluskritika segítségével – a Gherardo és Monte di Giovanni testvérpárnak attribuíjuk; a kötet rendkívül gazdagon díszített. A kettős címlapon (fol. Iv és 1r) kívül még öt nagy méretű iniciálé és hozzá tartozó lapszédísz, valamint még egy duplaoldal (fol. 147v és 148r) található a kódexben. A díszítés hihetetlenül gazdag és igényes; két kéz különíthető el benne nagy biztonsággal. A kötésten ott van Mátyás király magyar és cseh királyi címere; a kötetet a kódex 1490. április 6. előtt kapta. A másolás befejezése és a kötés készültének terminus *ante quem*je között másfél év sincs. Díszítés után a kötetlen könyvet Firenzéből Budára kellett szállítani, s ott bekötni még Mátyás életében.

A másik – már bizonytalanabban – datálható kötet a Milánóban őrzött Porphyrio-kódex (Lat. No. 818.)⁶ Scriptorum nem datálta; miniálása az Attavante-műhelyben készült Firenzében, s mivel a címerek között ott van az osztrák címer is, amelyet Mátyás 1485 után vett fel, ezzel a kódextest terminus *post quem*je adott. Mindkét kötéstáblán koronás, négyosztatú címerpajzs van, üresen hagyott mezőkkel, s ez azt sugallja, hogy a kötés 1490. április 6-án még nem volt készen, de II. Ulászló címere sem került már rá. A *terminus ante quem* Ulászló megválasztása (1490. július 15.) vagy székesfehérvári koronázása (1490. szeptember 18.) lehet.

¹ Lásd e kérdés felbukkanásáról a tudományos kutatásban ZSUPÁN Edina és MIKÓ Árpád kettős tanulmányát: *Egy archeológus a művészettörténetben*, I–II. = *Archaeologia és műtörténet: Tanulmányok Rómer Flóris születésének 200. évfordulóján*, szerk. KERNY Terézia, MIKÓ Árpád, Bp., 2015, 163–192, 193–221.

² MIKÓ Árpád, *A Corvina-könyvtár 1490 körül = Maradandóság és változás: Művészettörténeti konferencia, Ráckeve 2000*, szerk. BODNÁR Szilvia, JÁVOR Anna, LÖVEI Pál, PATAKI Gábor, SÜMEGI György, SZILÁGYI András, Bp., 2002, 105–107.

³ Bécs, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 170. Csaba CSAPODI, *The Corvinian Library: History and Stock*, Bp., 1973 (Studia Humanitatis, 1), 279. (No. 410.) A vélhető tulajdonos Johannes Gremp. Erről lásd a következő jegyzetben idézett irodalmat! Képe: *Matthias Corvinus und die Bildung der Renaissance*, Hrsg. Ernst GAMILLSCHG, Brigitte MERSICH, Wien, 1994, 25. kép.

⁴ ROZSONDAI Marianne, *A Corvin Mátyás számára készített aranyozott bőrkötésekről = A holló jegyében: Fejezetek a corvinák történetéből*, szerk. MONOK István, Bp., 2004, 200–203.

⁵ Bécs, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 930. CSAPODI, *i. m.*, 246. (No. 330.) A kötés képe: GAMILLSCHG, MERSICH, *i. m.*, 27. kép.

⁶ Milano, Biblioteca Trivulziana, Lat. No. 818. CSAPODI, *i. m.*, 331. (No. 541.) A kötés képe: ROZSONDAI, *A Corvin Mátyás számára...*, *i. m.*, 201.

A harmadik, hasonlóan némiképp bizonytalanul datálható kódex a bécsi Theophylactus-corvina (Cod. 656).⁷ A scriptor itt sem nevezte meg magát; a minialás az Attavante-műhely munkája, de pusztán a címersorok alapján a díszítést nem lehet 1485 utánra datálni. A kötés architektonikus kompozíciós sémát követ; az előtáblán és a háttáblán ugyanaz a koronás, négyosztatú címerpajzs látható, üres mezőkkel, mint a Porphyrio-kódexen. Vagyis ezen abszolút *argumentum ex silentio* alapján a kötetét újfent Mátyás halála és utódja megválasztása, illetve koronázása közé tehetjük. Vannak persze más érveink is, ezek azonban átvezetnek a kötések belső, stiláris, kompozicionális összefüggéseihez. Mielőtt azonban ezekre térnénk rá, lássunk néhány, még bizonytalanabban datálható kötésű corvinát.

Ezek is firenzei miniatúráktól kapták festett díszüket. Az Attavante-műhelyben kettő: a Stuttgartban őrzött Augustinus-kódex (Cod. theol. et philos. 2°, 152)⁸ és az Országos Széchényi Könyvtárnak a Damaszkuszi Szent János műveit tartalmazó kézírata (Cod. Lat. 345.).⁹ Mivel a közel harminc Attavante-corvinából a scriptorok által datált hat kötet 1487–1488–1499-ben készült (illetve a maga a mester által datált brüsszeli Missale 1485 és 1487 között), és mivel a biztosan későbbre datáltakban sincs benne Ausztria címere, föltehetjük, hogy az említett két corvina is 1485 után kapta Mátyás-címeres bőrkötését. A Gherardo és Monte di Giovanni által díszített kódexek esete is hasonló: a nekik attribuírt hat kötetből négyet 1488-ra datált a scriptor (a Firenzében maradt monumentális, háromkötetes Bibliát 1489-re);¹⁰ közülük kerül ki a bécsi Hieronymus-kódex is, amelyet már említettem (Cod. 930.). A prágai Szent Tamás-kódex az egyetlen a Gherardónak attribuírtak közül, amelyet a scriptor nem jelzett, ennek viszont van címeres bőrkötése, amit nagy valószínűséggel datálhatunk az eddigiek alapján: 1488 után.

Ez összesen hat aranyozott corvina-kötés a ma ismert negyvenhárból. Több közös vonásuk is van, kezdjük a kompozicionális különbségekkel. A bécsi Hieronymus-kötet (Cod. 930.) a nagy számárhátívekből alakított középmezős típushoz tartozik, közepén azonban, a címer körül, nagy méretű, színes alapú bőrátörés ékeskedik. A prágai Aquinói Szent Tamás-kódex középmezője egyetlen, hatalmas körbe metsződő négyzet, bőrátöréssel.¹¹ A stuttgarti Augustinus-kódex terülő mustrás, szintén bőrátöréssel. A budapesti Damaszkuszi Szent János-corvina (Cod. Lat. 345.) középmezőjét öt, egymásba metsződő kör- és körívekből álló bonyolult kompozíció borítja, csekély bőrátöréssel. A milánói Porphyrio-kódex középmezőjét egymásba hurkolódó nyolcasok alkotta csillag tölti ki. Ez egészen egyedülálló kompozíciós forma, kicsit a labirintusszövevényekre emlékeztet. Ezen nincs bőrátörés, a többiekén van; az azonban valamennyi közös vonása, hogy a fonadékkal kerített középmező sarkai díszítetlenek.

Ugyanez a hiány megvan a Theophylactus-kódex kötéstábláin is, a kompozíció azonban egészen más. Érdemes kicsit részletesebben leírni. Különös, absztrakt építmény tölti ki a középmezőt. Talppárkányon álló két pilaszter tartja a koronázópárkányt, amely fölött lunetta ível. A talppárkány és a koronázópárkány profilja (pontosabban a két végén látható kontúrja) tükörképes: alul szima, negyedpálca, keskeny lemez; felül keskeny lemez, negyedpálca és szima. Míg

⁷ Bécs, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 656. CSAPODI, *i. m.*, 369–370. (No. 637.) Képe: GAMILLSCHEG, MERSICH, *i. m.*, 30. kép.

⁸ Stuttgart, Württembergische Landesbibliothek, Cod. theol. et philos. 2°, 152. CSAPODI, *i. m.*, 146. (No. 81.) A kötés képe: *Matthias Corvinus und die Renaissance in Ungarn, 1458–1541*, Schriftleitung: KLANICZAY Tibor, Gottfried STANGLER, TÖRÖK Gyöngyi, Schloß Schallaburg, Wien, 1982 (Katalog des Niederösterreichischen Landesmuseums, Neue Folge, 118), 448. (441. sz.) (SZ. KOROKNAY Éva).

⁹ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 345. CSAPODI, *i. m.*, 200–201. (No. 220.) Képe: CSAPODI CSABA, CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára, *Bibliotheca Corviniana*, Bp., 1990⁴, 144–145. (XXX. tábla).

¹⁰ Firenze, Biblioteca Medicea-Laurenziana, Plut. 15. Cod. 15–17. CSAPODI, *i. m.*, 399. (712. sz.) Lásd még: *Hunyadi Mátyás, a király: Hagyomány és megújulás a királyi udvarban, 1458–1490*, szerk. FARBAKY Péter, SPEKNER Enikő, SZENDE Katalin, VÉGH András, Bp., 2008, 484–486. (11.20. sz.) (Angela DILLON BUSSI); *Mattia Corvino e Firenze: Arte e umanesimo alla corte del re di Ungheria*, a cura di FARBAKY Péter et al., Firenze, 2013, 278–285. (75–76. sz.) (Magnolia SCUDIERI).

¹¹ Prága, Státní knihovna, Universitní knihovna, Cod. VIII. H. 73. CSAPODI, *i. m.*, 371–372. (640. sz.) A kötés színes képe: *Renesancia: Dejiny Slovenského výtvarného umenia*, 3, szerk. Zuzana LUDIKOVÁ, Bratislava, Slovenská národná galéria, 2009, 57. (II.2.22. sz.) (Zuzana LUDIKOVÁ).

azonban alul az ekként határolt talppárkány mezőt egyetlen, hatszirmú rozetta köré szerveződő, síkba terített virágos mustra borítja, a tektonika iránt teljesen érzéketlenül, addig a koronázópárkány tagozatai hiteles utánpótlásai az ihlető építészeti tagozatoknak. A keskeny lemezen astragalos-sor fut végig: ennek bélyegzője egy kettős vonalú hosszú orsóból s két végéhez illeszkedő kicsiny gömböcskéből áll. A negyedpálcát (ennek kellene a lemeznek lennie) fogrovat tagolja, ennek bélyegzője keskeny téglalapot formáz. A szimát a más kötéstáblákról jól ismert, nagy méretű tulipán dekorálja. A lunetta tagozatai még szigorúbbak. Alul itt is astragalos-sor fut végig, fölötte apró levélkékből álló levélsor. A levélsor fölött tojássor, két bélyegzővel nyomva: egyik a tojást és keretét, a másik a közükbe illeszkedő nyilacsát, igen pontosan. A kétoldalt álló pilaszterek díszje is követi az architektonikus rendet: alul kicsi vázából sarjadnak ki a fölül palmettával záruló virágos ágak.

A koronázópárkány két végéről egy-egy hosszú zsinór csüng, rákötött levélsomókkal. (Ugyanígyenek függnek a párkány fölött is.) Az építmény keretében különös látvány: egy monstrancia foltja, közepén az üres, négyosztatú címerpajzssal. A monstranciamotívum közepét a más kötéstáblákról jól ismert, ívekből álló középdísz kicsinyített mása alkotja, szárát és talpát pedig kettős körök sora. A kettős körök az építmény valamennyi körítő vonalát kísérik, s időnként csoportokba rendeződnek, feloldódva, elanyagtalánítva, a kötésdekorációhoz adaptálva az összes építészeti motívumot.

A Theophylactus-corvina építészeti tagozatokat utánozó bélyegzői igen fontosak. Rendkívül ritkán fordulnak ugyanis elő a corvinákon: a Theophylactuson kívül csupán az Országos Széchényi Könyvtár Quintilianus-kódexén (Cod. Lat. 414.)¹² és az ugyancsak a nemzeti könyvtárban őrzött Victorinus-kódexen (Cod. Lat. 370.)¹³ Egyiken sem alkotnak azonban architektonikus keretet. Mindkét kódex kötéstáblája a leggyakoribb középmezős típust követi; a középmező keretmotívumai egyikeként tűnnek fel az architektonikus bélyegzők: a Victorinus-kódexen a tojássor, a Quintilianus-kódexen az astragalos-, a levélsor és a fogrovat. Úgy tűnik fel, hogy e motívumok a középmező kompozícióját is befolyásolták, amelyek nem két irányban hajlított ívek rafinált sziluettjeként jelennek meg, hanem négy, lendületesen formált körív határolja őket. Nyilvánvaló, hogy ezek a bélyegzők eredetileg az építészeti kompozíciók kedvéért születtek meg, s a középdíszes típusra való adaptálásuk másodlagos. Relatív későbbiek a középmezős típusú kötéseknel, pontosabban azoknak egy bizonyos fázisa után jelennek csak meg, s későbbiek az architektonikus kötéseknel is, de szintén csak relatíve. Az abszolút kronológia meghatározását nem teszik lehetővé.

Nyilvánvaló persze, hogy nem a Theophylactus-corvina volt az egyetlen, amelynek architektonikus kötése volt, de ritka típusa, abszolúte kései volta azért valamit sejtet. A Quintilianus- és a Victorinus-kódexek valamikor a nyolcvanas évek végén kaphatták mai kötésüket. Ami azért is furcsa, mert egyikük sem Mátyás kései megrendeléseik közül való. A Quintilianus-kódex egyszerű, fehér indafonatos kézirat, amit általában 1470 elé szoktak datálni, a Victorinus-kódex emendálását pedig Vitéz János váradi püspök 1462. szeptember 27-én fejezte be Nagyszombatban.¹⁴

Az architektonikus bélyegzők közül az astragalos-sor a legérdekesebb. Nemcsak ezen a három kötésen jelenik meg ugyanis, hanem egy negyediken is. Csakhogy ott másféle bélyegzővel nyomva. Vékony vonalú, lapított rombuszok, amelyeknek mindkét végére egy-egy kisebb méretű kettős kört illesztettek. Az egészen határozottan kísérleti jellege van. Ez a kísérleti jellegű astragalos-sor a bécsi Aquinói Szent Tamás-kódex középmezőjében díszlik. Ez a középmező

¹² Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 414. CSAPODI, *i. m.*, 339. (561. sz.) *Pannonia regia: Művészet a Dunántúlon, 1000–1541*, szerk. MIKÓ ÁRPÁD, TAKÁCS IMRE, Bp., Magyar Nemzeti Galéria, 1994, 408. (IX–2. sz.) (ROZSONDAI MARIANNE).

¹³ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 370. CSAPODI, *i. m.*, 391–392. (697. sz.) *Pannonia regia...*, *i. m.*, 408–409. (IX–3. sz.) (MIKÓ ÁRPÁD).

¹⁴ JAKÓ ZSIGMOND, *Várad helye középkori könyvtártörténetünkben* = Uő, *Írás, könyv, értelmiség: Tanulmányok Erdély történelméhez*, Bukarest 1977, 159, 332. (18. sz.).

mind közül a legelképezetűbb. A kettős körök alkotta, szeszélyesen hajladozó, hullámzó keret – amint ezt Koroknay Éva felismerte – egy fedeles serleget (cibóriumot) fog közre, rajzol körül, amelynek talpa három szfinxen nyugszik. Maga a kehely, fedelestül, síkba terített ornemens.¹⁵ Felületén virágindák, levelek alkotta szimmetrikus háló. A nádusz helyén van a címer, a talp és a száj pereme is kettős körökkel díszített, a fedél peremén fut a nevezetes astragalosor. Mint már mondtam, kétféle bélyegzőből „barkácsolták”: egy lapított rombuszból s az egyébként is használatos kisebb körből. Talán van némi ok feltételezni azt, hogy ez a kötés korábbi az architektikus kötésekénél. Legalábbis relative. Vagyis a középdíszes kötéseknek van egy olyan rétege, amely az architektikus kötésekénél korábbi. A bélyegzők között kétségtelenül van olyan – az astragalos –, amely relative datál. Ez azért lényeges, mert az összes többi bélyegző képtelen erre.

Nehéz és főleg vakmerő vállalkozásba kezdene az, aki az egyes corvina-kötések bélyegző-táblázatainak ismerete nélkül tipologizálásra vállalkoznék, mégis bizonyos következtetések talán levonhatók. A bécsi Szent Tamás-kódex kötésén szereplő szfinx is igen ritka motívum. Megvan az erlangeni Biblián¹⁶ és az egyik veronai Livius-kódexen,¹⁷ másutt nem fordul elő. Pillanatnyilag egyik kötés sem datálható. A veronai Liviuson azonban együtt fordul elő a hollóval, ami szintén ritka, karakterisztikus bélyegző. A Livius-köteten aranyló lombok között búvik meg; egyébként címerpajzsban jelenik meg. Különös e heraldikus madár feltűnése. A New Haven-i Tacitus-kódex kötésén síkban van,¹⁸ szintúgy a budapesti Boccacción is.¹⁹ Az oxfordi Seneca-kódex kötéstábláján azonban külön bőrlémezen helyezkedik el, amelynek felülete homorodik,²⁰ talán azért, mert a ragasztó vagy a paszta kiporlott mögüle. A manchesteri Aulus Gellius-corvina-n egy bőrkivágás mélyén,²¹ a stuttgarti Augustinus-kódex területén mustrás tábláján pedig a bőrátöréses mustra közepén üldögél. A hollós címerpajzs tehát a bőrátöréses kötések környékén jelenik meg. Ennél többet azonban nem lehet megállapítani. A kép zárt, ám azon belül eléggé kaotikus. Annak a mechanizmusát, hogy miként cirkáltak a kéziratok Budán a miniatör(ok) és a könyvkötő(k) között, egyelőre nem tudjuk megközelíteni.²²

Sok tudományos cikk született a Corvina Könyvtár aranyozott bőrkötéseiről. Ami relative rövid történetükben az igazán meglepő, hogy nincs folytatásuk. Ugyanennek a mesternek a működését nem tudjuk másutt kimutatni; ugyanezek a bélyegzők ilyen együttesben többé nem fordulnak elő. Pontosabban szólva, ismerünk két könyvet, amelyen azonban nincs sem címer, sem üres címerpajzs. Az egyik – Rozsondai Marianne nagyszerű találatát – egy architektikus kötésű Augustinus-ösnyomtatvány (Róma, 1470), amelynek semmilyen possessorra utaló jele nincs – hacsak magát a kötetet nem tekintjük annak.²³ A kötéstábla közepén a Theophylactus-corvina tabernákulummotívuma ismétlődik meg, mutatis mutandis: a koronázó- és talppárkány egyaránt hordozza a tojássort és a fogrovaot (a bélyegzők is azonosak), ezen viszont a szegmensívű koronázóelem díszítése architektikus. A középmező keretének bélyegzői nem fordulnak elő az „igazi” corvina-n. Nincs nyoma annak sem, hogy címerpajzsot szántak volna rá. A másik könyv kötését ellenben csak corvina-bélyegzők díszítik. Ez Nagylucsei Orbán psalteriuma,

¹⁵ Bécs, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. Lat. 656. CSAPODI, *i. m.*, 369–370. (637. sz.) Színes képe: GAMILLSCHEG, MERSICH, *i. m.*, 26. kép (fejjel lefelé közölve).

¹⁶ Erlangen, Universitätsbibliothek, MS. 6. CSAPODI, *i. m.*, 389–390. (711. sz.) Képe: CSAPODI, CSAPODINÉ GÁRDONYI, *i. m.*, 222–223. (LXIX. tábla).

¹⁷ Verona, Biblioteca Capitolare, Cod. Lat. CXXXVII. CSAPODI, *i. m.*, 277. (405. sz.) Képe: MIKÓ Árpád, *Rómer Flóris és a Corvina Könyvtár = Archaeologia és műtörténet...*, 1. jegyzetben *i. m.*, 181. (9. kép).

¹⁸ New Haven, Yale University Library, F. 92. 145. CSAPODI, *i. m.*, 362–363. (620. sz.).

¹⁹ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 425. CSAPODI, *i. m.*, 162. (119. sz.) Képe: CSAPODI, CSAPODINÉ GÁRDONYI, *i. m.*, 144–145. (XXX. tábla); CSAPODI, CSAPODINÉ GÁRDONYI, *i. m.*, 196–197. (LVI. tábla).

²⁰ Oxford, Bodleian Library, 2481. 599. MS. Auct. F. 1. 14. CSAPODI, *i. m.*, 352. (590. sz.).

²¹ Manchester, Cetham's Library. Cod. No. 27900. CSAPODI, *i. m.*, 230–231. (293. sz.).

²² Vö. András NÉMETH, *Wilibald Pirckheimer and his Greek codices from Buda*, Gutenberg Jahrbuch, 2011, 175–198.

²³ Västerås, Stadsbibliothek, Ink. 21. ROZSONDAI Marianne, *Kinek készült valójában Nagylucsei Orbán Psalteriuma? = Jubileumi csokor Csapodi Csaba tiszteletére*, szerk. ROZSONDAI Marianne, Bp., 2002, 233–248; ROZSONDAI, *A Corvina Máttyás számára...*, 4. jegyzetben *i. m.*, 196.

amelyet Budán illumináltak az egri püspök, Mátyás kincstartója számára, valamikor 1490 körül, s ez után kapta aranyozott kötését. Ezen sincs semmilyen címerpajzs.²⁴

Van a végkifejletnek másik ága is, ez sem kevésbé tanulságos. Mind az ötkörös, mind az architektonikus, mind a középdíszes típusnak biztosan volt folytatása a Corvina Könyvtárban. A müncheni Beda Venerabilis-kódex a középdíszes,²⁵ a bécsi Hieronymus-kódex (Cod. 644.) az ötkörös,²⁶ a budapesti Philostratus-kódex pedig az architektonikus típust ismétli meg,²⁷ de egyiken sincsenek eredeti corvina-bélyegzők. A kompozíciók tehát azonosak, a bélyegzők viszont nem; mindhárom kódexen II. Ulászló címere van. Nem amiatt tűnt el Budáról a corvina-mester, mert a munkájára itt nem volt igény.

Nem tudjuk, hová távozott az aranyozott bőrkötések mestere Mátyás halála után, csak azt látjuk, hogy megpróbálták folytatni, utánozni a munkáját, de nem voltak meg hozzá az eszközeik. Arról nem szoktunk beszélni, hogy a történet kezdete nem kevésbé rejtélyes, sőt talán még érdekesebb. Sem a bélyegzőkészlet, sem a stílus nem található meg korábban sehol. A feliratok olasz ortográfiával íródtak; a kötéstechnika nyugati típusú. A kompozíciók az itáliai reneszánsz kötésekhez kapcsolódnak, de kétségkívül van orientalizáló vonásuk is. Az arabeszkmezőkkel díszített könyvkötés ekkor Itáliában divat,²⁸ ami Budán új, az az egyedi stílus és a pazarló aranyozás.

Főleg a kötések stílusgenezisének kellene tisztázni. Nem lehetetlen, hogy a kötések kompozíciójának orientalizálása mögött eredeti orientális kötések – mint minták – ismerete állt. A Wolfenbüttelben őrzött Beatrix-psalterium kötéstábláinak közepén hatalmas, bórdomborítású Mátyás-címer van, a kódex címlapján pedig az Aragóniai-címer látható (Cod. Guelf. 39. Aug. 4°).²⁹ A finom arabeszkkel borított bőrkötés alapja egy eredeti perzsa kötéstábla, másodlagosan felhasználva. Anthony Hobson Felice Felicianónak tulajdonította megalkotását,³⁰ aki egyébként 1479 telén Magyarországon járt, Giovanni d’Aragona, Beatrix testvére, az esztergomi érseki szék várományosa kíséretében.³¹ A kódex címlapját firenzei mester festette (talán Francesco Rosselli, aki szintén ekkortájt időzött Magyarországon: 1478/79–1481), a többi miniatúra azonban az észak-itáliai stílusban alkotó mesterek egyikének munkája.³² A kódex kétségtelenül Beatrix királyné személyéhez kötődik. A perzsa kötéstábla párja egy másik díszkódexre került, Giovanni d’Aragona Livius-kódexére.³³ Egészen biztos, hogy a budai királyi könyvtár reprezentatív megjelenésére, mondhatni, látványos funkcióváltására is hatással volt Beatrix érkezése 1476-ban. Miként oly sok minden másra, a budai udvar művészeti kapcsolataiban és kultúrájában.

²⁴ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 369. MIKÓ ÁRPÁD, *Nagylucsei Orbán psalteriuma = Három kódex: Az Országos Széchényi Könyvtár millenniumi kiállítása*, szerk. KARSAY Orsolya, FÖLDESI Ferenc, Bp., 2000, 123–139., 60–83. kép. Vö. ROZSONDAI, *Kinek készült valójában...*, i. m., 233–248; MIKÓ ÁRPÁD, *A reneszánsz Magyarországon*, Bp., 2009, 56–57; UŐ, *Über den Miniator der wolfenbütteler Tolhopff-Corvine = Corvina Augusta: Die Handschriften des Königs Matthias Corvinus in der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel*, Hrsg. von Edina ZSUPÁN unter Mitarbeit von Christian HEITZMANN, Bp., 2014 (Supplementum Corvinianum, 3), 236–240.

²⁵ Edina ZSUPÁN, *Die Bibliotheca Corviniana im Kleinen: Beschreibung der lateinischen Corvinen der Bayerischen Staatsbibliothek = Ex Bibliotheca Corviniana: die acht Münchener Handschriften aus dem Besitz von König Matthias Corvinus*, Hrsg. von Claudia FABIAN, Edina ZSUPÁN, Bp., OSZK, 2008 (Supplementum Corvinianum, 1), 81; Marianne ROZSONDAI, *Über die Einbände der in München aufbewahrten Corvini* = *Ex Bibliotheca Corviniana...*, i. m., 146–149.

²⁶ Bécs, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 644. CSAPODI, i. m., 244–245. (328. sz.) Képe: GAMILLSCHEG, MERSICH, i. m., 29. kép.

²⁷ Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 417. CSAPODI, i. m., 316–317. (No. 503.) MIKÓ ÁRPÁD, *Ekphraseis: (A budapesti Philostratus-kódex és a Bibliotheca Corvina) = Művészettörténeti tanulmányok Mojzer Miklós hatvanadik születésnapjára: A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve 1991*, Bp., 1991, 69–77.

²⁸ Vö. Hans BELTING, *Florenz und Bagdad: Eine westöstliche Geschichte des Blicks*, München, 2008², 51–53.

²⁹ Wolfenbüttel, Herzog August Bibliothek, Cod. Guelf. 39. Aug. 4°. *Corvina Augusta...*, 24. jegyzetben i. m., 114–121. (Edina ZSUPÁN)

³⁰ Anthony HOBSON, *Humanists and Bookbinders: The Origins and Diffusion of Humanistic Bookbinding, 1459–1559*, Cambridge, 1989, 48–50.

³¹ ZSUPÁN Edina, *A Beatrix-psalterium geneziséhez*, Művészettörténeti Értesítő, 59(2010), 233–260. Feliciano magyarországi útjához: RITOÓKNÉ SZALAY Ágnes, *A római föliirat gyűjtői Pannoniában = UŐ, „Nympha super ripam Danubii”: Tanulmányok a XV–XVI. századi magyarországi művelődés köréből*, Bp., 2002 (Humanizmus és reformáció, 28), 78–82.

³² MIKÓ ÁRPÁD, *Beatrix királyné psalteriumának helye: Kérdések a Bibliotheca Corvina könyvfestői és könyvkötői körül*, Művészettörténeti Értesítő, 59(2010), 261–273.

³³ ZSUPÁN Edina: *A Beatrix-psalterium...*, i. m., 237–239.